

حتماً شما هم وقتی تاریخ می‌خوانید، به خاطر اشتباه‌های تاریخی که سرنوشت آیندگان رو به گند کشید، حرص می‌خورید! به نظرم حرص‌آورترین بخش تاریخ، آموزنده‌ترین قسمت‌ش. یک اشتباه تاریخی رو ممکنه یک آدم (مثل پادشاه یا خلیفه یا رئیس‌جمهور یا ...)، یک گروه (مثل پارلمان یا طبقه اجتماعی یا صنف یا ...) یا حتی یک ملت مرتکب شده باشه. نقطه مشترک همه‌شون اینه که اگه از این آدم‌ها بپرسیم: «دوست عزیز، آخه چرا اشتباه تاریخی کردی؟» جواب می‌دن: «شما هم اگر جای ما بودین همین کارو می‌کردین.»

به نظر من هم درست می‌گن. خود ما هم در زندگی‌مون تصمیم‌های اشتباهی گرفتیم که موقع تصمیم‌گیری، فکر می‌کردیم داریم بهترین تصمیم دنیا رو می‌گیریم. حالا سؤال اینه که چه‌طور می‌تونیم جلوی یک اشتباه تاریخی رو بگیریم؟ پاسخ این سؤال یک کلمه است: «علم!»

یکی از دانش‌هایی که می‌تونه جلوی اشتباه‌های تاریخی رو بگیره دانش تاریخه؛ یعنی با تجربه گذشته می‌شه آینده‌نگر شد.

حتماً اصطلاح «حافظه تاریخی» به‌گوشتون خورده. مردمی که «حافظه تاریخی‌شون» ضعیف باشه، زود گول می‌خورن و زیاد اشتباه می‌کنن.

تاریخ پر از تجربه‌های ارزنده است. بیایم حافظه تاریخی‌مون رو تقویت کنیم تا کم‌تر مرتکب اشتباه تاریخی بشیم. از خانم ستایش محمدی و آقای مهدی ابراهیمی که الحق والانصاف مؤلفای کاردرستین ممنونیم. مرسی که این کتاب خوب رو نوشتین. یازدهمی‌های عزیز مطمئنیم با خوندن این کتاب، یه ۲۰ تاریخی میاد توی کارنامه‌تون. ممنون از سعید بهروزی‌فر گرامی که کارشناسی‌ها و کامنت‌هاش باعث عالی‌شدن این کتاب شد. ممنون از خانم دورینا جوادی که با تلاش و پیگیری‌هاشون خیلی از کتابای «ماجرای بیست» رو به بهترین نحو به سرمنزل مقصود رسوندن.

و ممنونم از بر و بچه‌های زحمت‌کش تولید که مثل همه کتاب‌های دیگه، کتاب «تاریخ معاصر ماجرای بیست» رو به بهترین شکل آماده کردند.

زندگیتون پر از فتوحات تاریخی!

درس تاریخ معاصر ایران، پر از جزئیات و اطلاعات است؛ اسامی، تاریخ‌ها، رویدادها و مفاهیم سیاسی‌ای که اگر خوب سازمان‌دهی نشود، در ذهن ما تبدیل به مجموعه‌ای اطلاعات درهم و برهم می‌شود. از طرف دیگر، چون این درس فقط در امتحان نهایی سنجیده می‌شود و جزء دروس کنکور نیست، خیلی اوقات نمی‌توانیم زمان کافی برای مطالعه آن بگذاریم و نتیجه آن می‌شود به مطالعه سطحی، پر از حفظیات بی‌هدف و استرس شب امتحان! مطالعه این کتاب و پاسخ‌دادن به سؤالات آن به شما کمک می‌کند تا بر اثر تمرین و مطالعه مداوم به اهداف زیر دست پیدا کنید:

۱ در وهله اول تمام اتفاقات تاریخی، ارتباط آن‌ها با یکدیگر و چگونگی روی‌دادن آن‌ها را به صورت طبقه‌بندی‌شده و نموداری یاد می‌گیرید. **۲** با پاسخ‌دادن به سؤالات انتهای هر قسمت در درس‌نامه بلافاصله بعد از خواندن یک قسمت از درس با شکل سؤالاتی که ممکن است از آن مبحث در امتحان بیاید آشنا می‌شوید و به تثبیت مطالبی که یاد گرفتید در ذهنتان کمک می‌کنید. **۳** در انتها با پاسخ‌دادن به سؤالات هر درس مطالبی که در درس‌نامه خواندید مرور می‌کنید، مطالبی که نیاز به مطالعه مجدد دارند شناسایی می‌کنید و با فرمت سؤالات امتحان نهایی آشنا می‌شوید.

کتاب ماجرای بیست تاریخ معاصر شامل ۴ بخش عمده است که هر کدام را به طور مختصر برایتان توضیح می‌دهیم:

۱ درس‌نامه کامل و خط‌به‌خط کتاب درسی + سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی‌شده

در این قسمت هر تیتراژ از کتاب درسی در قالب نمودارهایی ترسیم شده است که تمام مطالب مربوط به آن مطلب را به صورت طبقه‌بندی شده نشان می‌دهد و باعث می‌شود شما بتوانید تمام مطالب مربوط به یک موضوع را کاملاً منظم شده در ذهن خود سازمان‌دهی کنید.

راهنمای استفاده از درس‌نامه:

تیتراژ اصلی این تیتراژ موضوع اصلی یک قسمت از درس‌نامه را مشخص می‌کند. مثلاً: **کارنامه حکومت**

تیتراژ فرعی این تیتراژ موضوع بخشی از یک تیتراژ اصلی را بیان می‌کند. مثلاً: **شبکه راه‌ها و راه آهن**

در انتهای هر تیتراژ اصلی درس‌نامه (و گاهی اوقات انتهای بعضی تیتراژهای فرعی) یک سری سؤال از همان مبحث طرح شده که پاسخشان با حروف الفبای فارسی روی متن نشان داده شده و شما با پاسخ‌دادن به آن سؤالات هم می‌توانید خودتان را محک بزنید تا ببینید چه قدر مطلبی که خواندید را یاد گرفتید و هم می‌توانید با نمونه سؤال آن مبحث آشنا شوید.

۲ سؤال‌های امتحانی جامع درس

بعد از هر درس‌نامه و سؤالات طبقه‌بندی‌شده، سؤالات جامع آن درس قرار گرفته که این سؤالات دارای فرمت و چینی‌شی دقیقاً مشابه امتحان نهایی است و شامل سؤالات شبیه‌سازی‌شده با امتحان نهایی و سؤالات تألیفی هستند. سؤالات این قسمت علاوه بر پوشش‌دهی کامل متن کتاب درسی دارای سؤالات تحلیلی نیز هستند که شما را برای پاسخ‌دهی به سؤالاتی که نیازمند تحلیل، استنباط، مقایسه و قضاوت هستند آماده می‌کنند.

۳ پاسخ‌نامه

تمام سؤال‌های امتحانی جامع هر درس، پاسخ تشریحی کامل دارند، تا هر زمان که در حل سؤالی دچار تردید شدید یا پاسختان نیاز به بازبینی داشت، بتوانید با مراجعه به بخش پاسخ‌نامه، اشکال خود را برطرف کرده و پاسخ صحیح را مرور کنید.

۴ امتحانات نوبت اول و دوم

۲ امتحان نوبت اول و ۳ امتحان نوبت دوم هم به همراه پاسخ تشریحی در انتهای کتاب قرار گرفته تا همه چیز برای گرفتن نمره بیست در امتحان نوبت اول و امتحان نهایی برای شما محیا باشد!

فهرست

۷	درس ۱: حکومت قاجار از آقامحمدخان تا محمدشاه
۱۷	درس ۲: دوران ناصرالدین شاه
۲۴	درس ۳: زمینه‌های نهضت مشروطه
۳۲	درس ۴: آغاز حرکت مردم علیه استبداد داخلی و استعمار خارجی
۴۰	درس ۵: مشروطه در دوره محمدعلی شاه
۴۹	درس ۶: دوره دوم مشروطه
۵۷	درس ۷: کودتای ۱۲۹۹
۶۳	درس ۸: رضاخان؛ تثبیت قدرت
۷۰	درس ۹: ویژگی‌های حکومت رضاشاه
۷۸	درس ۱۰: سقوط رضاشاه
۸۶	درس ۱۱: اشغال ایران توسط متفقین و آثار آن
۹۴	درس ۱۲: نهضت ملی‌شدن صنعت نفت
۱۰۱	درس ۱۳: زمینه‌های کودتای ۲۸ مرداد
۱۰۹	درس ۱۴: کودتای بیست و هشتم مرداد
۱۱۵	درس ۱۵: ربع قرن سیطره آمریکا بر ایران
۱۲۲	درس ۱۶: زمینه‌ها و هدف‌های اصلاحات آمریکایی در ایران
۱۲۶	درس ۱۷: پیدایش نهضت روحانیت و اوج‌گیری بیداری اسلامی
۱۳۲	درس ۱۸: قیام ۱۵ خرداد
۱۴۰	درس ۱۹: تحولات ایران پس از تبعید امام خمینی
۱۴۸	درس ۲۰: ایران در مسیر انقلاب اسلامی
۱۵۵	درس ۲۱: پیروزی انقلاب اسلامی
۱۶۳	درس ۲۲: دولت موقت مهندس مهدی بازرگان
۱۷۲	درس ۲۳: اولین دوره ریاست‌جمهوری
۱۸۰	درس ۲۴: جنگ تحمیلی رژیم بعثی حاکم بر عراق علیه ایران
۱۸۷	درس ۲۵: آرمان‌ها و دستاوردهای انقلاب اسلامی

امتحانات

۱۹۷	آزمون‌های نوبت اول
۲۰۱	آزمون‌های نوبت دوم

درس ۱: حکومت قاجار از آقامحمدخان تا محمدشاه

بخش اول: درس‌نامه کامل و خطبه‌خط کتاب درسی + سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی‌شده درس ۱

بنیاد سلسله قاجار

- الف** این ایل از ترکمانان بود و در زمان مغولان به ایران کوچ کرد.
- ب** در هنگام تشکیل سلسله صفوی توسط شاه‌اسماعیل ← جزء ایل‌هایی بود که او را یاری کرد و بعدها به جرگه (گروه) قزلباش‌ها^۱ وارد شد.
- ایل قاجار در سیاست
- پ** نادرشاه افشار میانه خوبی با قاجاریان نداشت. علت ← زیرا آنان مدافع حکومت قبلی (صفویه) بودند.
- ت** پس از مرگ نادرشاه ← قاجاریان ۱) محمدحسن‌خان (رهبر قاجارها) جان خود را از دست داد. مانند دیگر ایلات کوشیدند قدرت را به دست ۲) و فرزندش، آقامحمدخان به اسارت کریم‌خان زند درآمد. بگیرند. نتیجه ← ۳) حکومت به خاندان زند منتقل شد.
- ث** پس از مرگ کریم‌خان زند ← آقامحمدخان قاجار از دربار او گریخت و سرانجام با غلبه بر لطفعلی‌خان (آخرین فرمانروای زند) حکومت را در کشور به دست گرفت. نتیجه ← برپایی سلسله قاجار توسط آقامحمدخان
- برپایی حکومت قاجاریه
- ج** پایتخت: تهران که در آن زمان روستایی در حومه ری بود.
- چ** مدت حکومت: از سال ۱۱۷۴ تا ۱۳۰۴ ش. (۱۳۰ سال)

سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی‌شده

- ۱- کوتاه پاسخ ایل قاجار جزء کدام اقوام بودند و چه زمانی به ایران وارد شدند؟ (الف)
- ۲- کوتاه پاسخ قاجاریان چه نقشی در به قدرت رسیدن شاه‌اسماعیل صفوی داشتند؟ (ب)
- ۳- کامل پاسخ رابطه نادرشاه افشار با ایل قاجار چگونه بود؟ چرا؟ (پ)
- ۴- کامل پاسخ تلاش قاجارها برای رسیدن به قدرت پس از مرگ نادرشاه چه نتایجی به همراه داشت؟ (ت)
- ۵- کامل پاسخ آقامحمدخان قاجار چگونه حکومت را به دست گرفت؟ (ث)
- ۶- کوتاه پاسخ هر یک از موارد زیر را در مورد حکومت قاجار بنویسید.
پایتخت: (ج)
مدت حکومت: (چ)

هجوم سیاسی - نظامی استعمارگران اروپایی به ایران

جنگ‌های ایران و روس

- الف** دولت روسیه از زمان پتر کبیر سیاست توسعه‌طلبانه‌ای را نسبت به ایران آغاز کرد. هدف ← تسلط بر سرحدات (مرزهای) شمالی ایران
- زمان نادرشاه
- ب** اقتدار نظامی نادرشاه مدت کوتاهی روس‌ها را وادار به عقب‌نشینی کرد، اما پس از او، بار دیگر روسیه با سوء استفاده از شرایط داخلی ایران سعی بر دست‌اندازی در منطقه قفقاز (در شمال غربی ایران) نمود.
- پ** آقامحمدخان موفق شد روس‌ها را عقب براند و شهر تفلیس را از آن‌ها پس بگیرد.
- زمان آقامحمدخان قاجار
- ت** آقامحمدخان بعداً در لشکرکشی دوباره به قفقاز، توسط عده‌ای از همراهانش به قتل رسید. نتیجه ← **ث** هرج و مرج در نیروی نظامی ایران

سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی‌شده

- ۷- کوتاه پاسخ سیاست‌های توسعه‌طلبانه روسیه نسبت به ایران با چه هدفی بود؟ (الف)
- ۸- کامل پاسخ روابط سیاسی - نظامی ایران و روسیه در زمان حکومت نادرشاه چگونه بود و با مرگ او چه تغییری کرد؟ (ب)
- ۹- کوتاه پاسخ آقامحمدخان قاجار موفق به بازپس‌گیری کدام شهر از روس‌ها شد؟ (پ)
- ۱۰- جای خالی آقامحمدخان در لشکرکشی دوباره به توسط عده‌ای از همراهانش به قتل رسید. (ت)
- ۱۱- کوتاه پاسخ قتل آقامحمدخان چه نتیجه‌ای داشت؟ (ث)

۱- قزلباش‌ها، گروه متنوعی از ایلات شبه‌نظامی که در تأسیس پادشاهی صفویه به یاری شاه‌عباس اول آمدند.

دوره اول جنگ‌های ایران و روس (۱۱۸۲ تا ۱۱۹۱ ش.) در زمان فتحعلی‌شاه قاجار

- الف** آغاز جنگ‌های دوره اول ایران و روسیه
- دلیل ← فتحعلی‌شاه (برادرزاده آقامحمدخان) در شرایطی به سلطنت رسید که روسیه با حملات پیاپی ابتدا گرجستان و سپس ایالات دیگر را مورد حمله قرار می‌داد.
 - نتیجه ← بسته شدن عهدنامه گلستان
- ب** مفاد عهدنامه گلستان
- ۱ واگذاری برخی شهرها و ایالات به روسیه از جمله: ایالات داغستان و گرجستان و شهرهای باکو، گنجه، دربند، شیروان، قره‌باغ، شکی، موقان و قسمت بالای طالش
 - ۲ سلب (گرفتن) حق کشتیرانی در دریای خزر از ایران
 - ۳ به رسمیت شناختن سلطنت عباس‌میرزا در ایران و
 - متعهد شدن برای به سلطنت رساندن او
 - ظاهراً ← امتیازی برای ایران به حساب می‌آمد.
 - در واقع ← نادیده گرفتن استقلال کشور و به رسمیت شناختن دخالت روسیه در امور داخلی ایران بود.
- نکته:** به موجب این عهدنامه، ایران، حاکمیت روسیه را در ولایت‌هایی که تا آن زمان اشغال کرده بود، به رسمیت شناخت.
- هجوم سیاسی - نظامی دولت‌های استعمارگر اروپایی ← نتیجه ← زمینه‌ساز بیداری اسلامی در ایران
- بیداری اسلامی در ایران**
- ۱ عالمان دین ← با هدف مبارزه با نفوذ بیگانگان و مخالفت با سلطه
 - ۲ قاعده نفی سبیل
 - ۳ جهاد
 - ۴ فتوا
 - استعماری ← از قواعد قرآنی و اسلامی بهره بردند. مانند
 - برخی علما در عتبات عالیات و ایران^۱ علیه روس‌ها فتوای جهاد دادند و برخی حتی در جبهه‌های جنگ شرکت کردند
 - نتیجه ← مردم ایران و حتی شهرهای نجف و کربلا، مشتاقانه در مناطق اشغالی به مقابله با روس‌ها پرداختند و جلوی پیشروی آن‌ها را گرفتند.
- عباس‌میرزا در طول این جنگ‌ها ج شجاعت و کاردانی زیادی نشان داد، اما به دلیل
- ۱ ضعف و غفلت فتحعلی‌شاه و دربارش
 - ۲ خیانت انگلستان به ایران
- این دوره از جنگ‌ها به نفع روسیه خاتمه یافت.

سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی شده

- ۱۲- دوره اول جنگ‌های ایران و روس در چه شرایطی آغاز شد و به انعقاد کدام قرارداد انجامید؟ (الف)
- ۱۳- مفاد عهدنامه گلستان چه بود؟ (ب)
- ۱۴- هجوم سیاسی نظامی دولت‌های استعمارگر اروپایی زمینه‌ساز چه موضوعی شد؟ (پ)
- ۱۵- سه مورد از قواعد قرآنی و اسلامی که علما برای مبارزه با نفوذ بیگانگان استفاده کردند را نام ببرید. (ت)
- ۱۶- فتوای علما علیه روس‌ها چه نتیجه‌ای به همراه داشت؟ (ث)
- ۱۷- به چه دلیل دوره اول جنگ‌های ایران و روس به نفع روسیه تمام شد؟ (ج)

دوره دوم جنگ‌های ایران و روس (۱۲۰۴ - ۱۲۰۶ ش.) در زمان فتحعلی‌شاه قاجار

- الف** دلایل
- ۱ بدرفتاری روس‌ها با ساکنان ولایت‌هایی که طبق معاهده گلستان به روسیه واگذار شده بود، موجب نارضایتی این مردم و دادخواهی آن‌ها شد.
 - ۲ معاهده گلستان در مورد تعیین خط‌های مرزی بین ایران و روسیه مبهم بود. ← نتیجه ← دست‌درازی روس‌ها به خاک ایران از جمله اراضی اطراف ایروان و آذربایجان
- ب** نتیجه جنگ‌ها
- در ابتدا بر اثر فتوای علمایی همچون محمدحاشم مجاهد مردم مشتاقانه وارد جنگ با روس‌ها شدند و عباس‌میرزا موفق شد مناطق بسیاری را از دست دشمن آزاد کند.
 - اما در ادامه به دلیل
 - ۱ خیانت دولت انگلستان
 - ۲ بی‌کفایتی دربار ایران
- جنگ به نفع روسیه تزاری رقم خورد و با بستن قرارداد ترکمانچای خاتمه یافت.
- پ** مفاد معاهده ترکمانچای
- ۱ علاوه بر سرزمین‌هایی که در عهدنامه گلستان به روس‌ها واگذار شده بود، ایروان، نخجوان و بخشی از دشت مغان نیز از ایران جدا و به روس‌ها واگذار شد.
 - ۲ رود ارس به عنوان مرز بین ایران و روسیه تعیین گردید.
 - ۳ ایران متعهد به پرداخت ۵ میلیون تومان غرامت به روسیه شد.
 - ۴ برقراری حق کاپیتولاسیون یا قضاوت کنسولی ← به این معنی که هرگاه اتباع روسی مقیم ایران مرتکب جرمی می‌شدند، دادگاه‌های ایران حق رسیدگی نداشتند، و مراجع قضایی دولت روسیه باید به آن جرم رسیدگی می‌کردند.

- ۱۸- **کامل پاسخ** دلایل آغاز دوره دوم جنگ‌های ایران و روس چه بود؟ (الف)
 ۱۹- **کامل پاسخ** جنگ‌های دوم ایران و روس چه روندی را طی کرد و در نهایت به چه نتیجه‌ای رسید؟ (ب)
 ۲۰- **کامل پاسخ** ترکمانچای چه مفادی را شامل می‌شد؟ (پ)
 ۲۱- **کامل پاسخ** اعطای حق کاپیتولاسیون به روسیه به چه معنا بود؟ (ت)

ایران در دام رقابت و توسعه‌طلبی فرانسه و انگلستان

دو دولت فرانسه و انگلستان در جهت کسب منافع خود در ایران با یکدیگر در رقابت بودند.

فرانسه

- الف** زمینه‌های بستن معاهده فین‌کن‌اشتاین
- ۱ ناپلئون بناپارت (امپراتور فرانسه) که از حمله مستقیم به انگلستان^۱ ناتوان بود، قصد داشت با تصرف مستعمره‌های انگلیس، این کشور را شکست دهد.
 - ۲ دسترسی به مهم‌ترین مستعمره انگلیس، هندوستان از راه ایران امکان‌پذیر بود. نتیجه ← ناپلئون قرارداد «فین‌کن‌اشتاین» را با ایران بست.
- ب** مفاد معاهده فین‌کن‌اشتاین
- ۱ فرانسه متعهد شد که ایران را در جنگ با روسیه کمک کند.
 - ۲ ایران برای حمله به متصرفات انگلستان در هند، با افغان‌ها و قبایل هرات و قندهار متحد شود و به انگلستان اعلان جنگ کند.
 - ۳ در صورتی که تصمیم بگیرد به هندوستان لشکرکشی کند اجازه عبور لشکر او از ایران، به آن کشور داده شود.
- پ** سرانجام معاهده فین‌کن‌اشتاین
- ۱ پس از آن که ناپلئون با تزار روس عهدنامه «تیلست» را بست، تعهدهای خود نسبت به ایران را زیر پا گذاشت. (تمام استعمارگران به دنبال منافع و نه دوستی دائمی با ایران بودند!)
 - ۲ دربار ایران که از حمایت فرانسه ناامید شده بود، به انگلستان روی آورد.

سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی شده

- ۲۲- **کامل پاسخ** چرا ناپلئون بناپارت قرارداد فین‌کن‌اشتاین را با ایران منعقد کرد؟ (الف)
 ۲۳- **کامل پاسخ** براساس قرارداد فین‌کن‌اشتاین تعهدات طرفین معاهده چه بود؟ (ب)
 ۲۴- **کامل پاسخ** ناپلئون بناپارت چگونه قرارداد فین‌کن‌اشتاین را نقض کرد و واکنش ایران به این نقض قرارداد چه بود؟ (پ)

انگلستان

- الف** انگلستان علاقه‌مند به نفوذ در دربار ایران بود، زیرا ← ایران را سد محکمی در برابر تهاجم به مستعمره‌های خود در هندوستان می‌دانست.
- ب** دولت ایران با امضای قرارداد مجمل با انگلستان کوشید حمایت این کشور را جلب کند.
- پ** مفاد عهدنامه مجمل ← انگلستان تعهد داد که هرگاه نیروی نظامی دولت‌های اروپایی به ایران حمله کند، نیروی نظامی در اختیار ایران قرار دهد و یا در عوض آن، به دولت ایران کمک مالی کند.
- ت** زمان انعقاد: پس از پیروزی روس‌ها در مرحله اول جنگ (۱۱۹۰ ش.)
- ث** این عهدنامه در سال ۱۱۹۲ ش. به امضای فتح‌علی‌شاه رسید. اما ← مفاد آن به گونه‌ای بود که استقلال ایران را بر باد می‌داد.
- ج** برخی تعهدات ایران در عهدنامه مفصل
- ۱ قبول حکمیت (داوری) نماینده انگلیس در اختلاف‌های مرزی با روسیه
 - ۲ خودداری از بستن قرارداد با روسیه یا هر دولت سومی که دشمن انگلیس باشد.
 - ۳ استخدام نکردن افسر و افراد نظامی برای آموزش سپاه ایران، از کشورهایی که با انگلستان روابط دوستانه ندارند.
- چ** عدم پابندی انگلستان به تعهدات خود
- ۱ اگر دولت ثالثی (سومی) به خاک ایران تعرض کند، انگلستان حتی‌المقدور (تا حد امکان) از کمک و مساعدت به ایران خودداری نکند.
 - ۲ انگلستان از کمک به سرکشان و شاهزادگانی که علیه تاج و تخت پادشاه (قاجار) قیام می‌کنند، خودداری کند.
- ح** مانند فرانسه در مقابل سازشی که با روسیه انجام داد به تعهدات خود عمل نکرد.

- عدم پایبندی انگلستان به تعهدات خود
- خ این کشور نه تنها روابط دوستانه‌ای با ایران برقرار نکرد بلکه
 - د کارگزاران ایران در طول نزاع با کشورهای استعماری
 - ۱ مستشاران (کارشناسان) خود را از ارتش ایران فراخواند.
 - ۲ از کمک به ایران خودداری کرد.
 - ۳ داوری سفیر خود را در پیمان صلح ایران و روسیه، به ضرر ایران بر ما تحمیل کرد.
 - بیشتر از آن که به قدرت و بسیج مردمی تکیه کنند به هم‌پیمانی با کشورهای خارجی امیدوار بودند.
- هدف ← جلب دوستی روسیه

سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی شده

- ۲۵- کوتاه پاسخ چرا انگلستان علاقه‌مند بود در برابر ایران نفوذ کند؟ (الف)
- ۲۶- جای خالی دولت ایران با امضای قرارداد با انگلستان، کوشید حمایت این کشور را جلب کند. (ب)
- ۲۷- کامل پاسخ انگلستان براساس قرارداد مجمل چه تعهدی نسبت به ایران داشت؟ (پ)
- ۲۸- کوتاه پاسخ عهدنامه مفصل در چه زمانی منعقد شد؟ (ت)
- ۲۹- کوتاه پاسخ عهدنامه مفصل توسط چه کسی امضا شد و امضای آن چه پیامدی برای کشور داشت؟ (ث)
- ۳۰- مقایسه‌ای تعهدات ایران و انگلیس را در عهدنامه مفصل با یکدیگر مقایسه کنید. (ج) و (چ)
- ۳۱- کامل پاسخ انگلستان تا چه حد به تعهدات خود نسبت به ایران پایبند ماند؟ (ح) و (خ)
- ۳۲- کوتاه پاسخ رویکرد کارگزاران ایران در طول نزاع با کشورهای استعماری چه بود؟ (د)

جنگ هرات

درباره جنگ هرات

- الف علت شهر هرات دروازه هندوستان شمرده می‌شد و جزء خاک ایران بود. حکمران هرات، کامران میرزا، با تحریک انگلیسی‌ها علیه حکومت مرکزی ایران شورش کرده بود و حتی گاهی به مناطق دیگر ایران دست‌اندازی می‌کرد.
- ب در زمان فتح‌علی‌شاه ولیعهد خود (عباس میرزا) را به سوی هرات روانه کرد اما عباس میرزا قبل از انجام مأموریت فوت کرد. فتح‌علی‌شاه نیز پس از زمان کوتاهی درگذشت.
- پ موضع روسیه ایران را در حمله به هرات تشویق می‌کردند، زیرا ۱ از سویی با انگلستان رقابت داشتند و به خطر افتادن مستعمرات انگلستان در هند را به مصلحت خود می‌دانستند. ۲ مشغول شدن ایران در جنگ هرات را مایه فراموشی ایالت‌های ازدست‌رفته شمالی توسط دولت ایران می‌دانستند.
- ت در زمان محمدشاه (فرزند عباس میرزا) پس از سرکوب مدعیان سلطنت، صدر اعظم شایسته خود، میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی را به قتل رساند. پس از آن که کامران میرزا حاکم هرات دوباره نافرمانی کرد، هرات را محاصره کرد.
- ث موضع انگلیس پس از محاصره هرات انگلستان به کمک عاملان خود در برابر ایران، تلاش زیادی کرد که ایران را از حمله به هرات بازدارد. محمدشاه به تحریکات و دخالت‌های آشکار سفیر شد (۱۲۱۷ ش). سفیر انگلیس با اعلام قطع روابط ایران و انگلیس از ایران خارج و هشدار داد که در صورت خاتمه نیافتن محاصره هرات، جنگ بین انگلیس و ایران آغاز خواهد شد. انگلیس اعتراض کرد. نتیجه
- محمدشاه که ۱ توان رویارویی با انگلیسی‌ها را در خود نمی‌دید. ۲ از جانب روسیه هم حمایت عملی دریافت نکرده بود. دست از محاصره هرات برداشت.

سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی شده

- ۳۳- کامل پاسخ علت شروع جنگ هرات چه بود؟ (الف)
- ۳۴- کامل پاسخ فتح‌علی‌شاه پس از پایان جنگ‌های ایران و روسیه برای جبران ناکامی‌های خود چه اقدامی کرد؟ توضیح دهید. (ب)
- ۳۵- کامل پاسخ چرا روسیه ایران را در حمله به هرات تشویق می‌کرد؟ (پ)
- ۳۶- کامل پاسخ محمدشاه پس از رسیدن به پادشاهی چه اقدامات سیاسی و نظامی انجام داد؟ (ت)
- ۳۷- کامل پاسخ محاصره هرات با چه واکنشی از انگلستان مواجه شد و سرانجام آن چه شد؟ (ث)

الف ایران و عثمانی از زمان صفویه اختلاف داشتند و تا زمان قاجارها نیز این اختلاف ادامه یافت.

ب دولت‌های استعمارگر به این اختلاف دامن می‌زدند. زیرا جنگ بین دو کشور مسلمان را به نفع خود می‌دانستند.

پ در دوره فتحعلی‌شاه عباس میرزا به خاک عثمانی لشکر کشید. نتیجه با وجود پیشروی قابل توجه، این لشکرکشی برای ایران نتیجه‌ای نداشت و دو کشور تن به سازش دادند.

ت اختلاف مرزی بین ایران و عثمانی افزایش یافت و درگیری‌های پراکنده‌ای بین دو کشور روی داد.

در دوره محمدشاه **ث** سرانجام در شهر ارزنة الروم مذاکراتی بین ایران و عثمانی با حضور نمایندگان روسیه و انگلستان برای حل اختلاف‌ها انجام شد.

ج نماینده ایران در این مذاکرها: میرزا تقی‌خان فراهانی امیرنظام (بعدها صدر اعظم ناصرالدین‌شاه شد و به امیرکبیر شهرت یافت).

۱ حاکمیت ایران بر خرمشهر و ساحل چپ اروندرود و کشتیرانی در این رودخانه را به رسمیت شناخت.

تعهدات عثمانی **۲** متعهد شد از آزار و اذیت زائران عتبات عالیات جلوگیری کند.

۳ تسهیلات لازم برای بازرگانان کشور ما را در آن سرزمین فراهم آورد.

تعهدات ایران **←** از ادعاهای خود درباره بعضی مناطق از جمله سلیمانیه دست برداشت.

چ مفاد عهدنامه دوم ارزنة الروم

سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی شده

۳۸- جای خالی ایران و عثمانی از زمان حکومت اختلاف داشتند. (الف)

۳۹- کوتاه پاسخ چرا دولت‌های استعمارگر به اختلافات ایران و عثمانی دامن می‌زدند؟ (ب)

۴۰- کوتاه پاسخ لشکرکشی عباس میرزا به خاک عثمانی در زمان فتحعلی‌شاه چه نتیجه‌ای برای ایران داشت؟ (پ)

۴۱- کامل پاسخ به سؤالات زیر در مورد عهدنامه ارزنة الروم پاسخ دهید.

(۱) دلیل انعقاد این عهدنامه چه بود؟ (ت)

(۲) مذاکرات این قرارداد در کجا و با حضور چه کسانی صورت گرفت؟ (ث)

(۳) نماینده ایران در این مذاکرات چه کسی بود؟ (ج)

۴۲- کامل پاسخ طرفین قرارداد ارزنة الروم دوم (ایران و عثمانی) چه تعهداتی را پذیرفتند؟ (چ)

نتایج و عبرت‌های دو جنگ ایران و روس

۱ بی‌اعتمادی کامل به اروپاییان و این که آن‌ها به هیچ وجه به قول خود پایبند نیستند و فقط به منافع خود می‌اندیشند.

۲ در مبارزه با یک قدرت خارجی نباید به قدرت دیگر اتکای جدی کرد.

۳ با شکست اقتصادی، سیاسی و نظامی ایران که نتیجه روحیه خودباختگی در حاکمان بود. پیامد بستر برای ورود مبلغین غربی و نفوذ فرهنگی در ایران ایجاد شد.

۴ مذاکراتی که طی این دو جنگ انجام شد با هدف سرگرم کردن ایرانیان و تأمین منافع دولت‌های استعمارگر بود.

ب علمای بزرگ در سخت‌ترین شرایط اعلام بسیج عمومی کردند و این نیرو بزرگ‌ترین محرک ملی در برابر بیگانگان بود.

سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی شده

۴۳- کامل پاسخ چه نتایج و عبرت‌هایی از دو جنگ ایران و روس حاصل شد؟ (الف)

۴۴- کوتاه پاسخ بزرگ‌ترین محرک ملی در برابر بیگانگان در دو جنگ ایران و روس چه بود؟ (ب)

بخش دوم: سؤال‌های امتحانی جامع درس ۱

جمله‌های درست یا نادرست را مشخص کنید.

۴۵- عهدنامه مفصل به تاریخ ۱۱۸۷ شمسی و عهدنامه مجمل به تاریخ ۱۱۹۰ شمسی میان دولت ایران و انگلستان منعقد شد. این عهدنامه به تاریخ ۱۱۹۲ شمسی به امضای فتحعلی‌شاه رسید.

۴۶- قائم‌مقام فراهانی، نماینده ایران در مذاکرات با دولت عثمانی در شهر ارزنة الروم بود.

۴۷- با مرگ لطفعلی‌خان زند، آقامحمدخان از دربار او گریخت و حکومت را در کشور به دست گرفت.

۴۸- ایل قاجار یکی از ایل‌هایی بود که در هنگام تشکیل حکومت صفویه به شاه اسماعیل کمک کرد.

۴۹- فتحعلی‌شاه موفق شد تا روس‌ها را به عقب براند و شهر تفلیس را از آنان پس بگیرد.

۵۰- نتیجه دور اول جنگ‌های ایران و روسیه بسته شدن عهدنامه گلستان بود.

■ کدام یک از گزینه‌های سمت راست با شماره‌های سمت چپ در ارتباط است؟ (در ستون سمت چپ یک مورد اضافی است.)

- ۵۱- اجازه عبور لشکر فرانسه از خاک ایران
۵۲- برقراری حق کاپیتولاسیون (قضاوت کنسولی)
۵۳- خودداری از بستن قرارداد با دشمنان انگلیس
۵۴- به رسمیت شناختن حاکمیت ایران بر خرمشهر
۵- ارزنةالروم
۱- ترکمانچای
۲- مفصل
۳- فین کن‌اشتاين
۴- تيلسيت

■ جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (سه مورد اضافی است.)

تيلسيت - انگليس‌ها - روس‌ها - ناصرالدین‌شاه - عباس‌ميرزا - اميرکبير - محمدميرزا - عثمانی - مفصل

- ۵۵- فتحعلي‌شاه وليعهد خود، را به سوی هرات روانه کرد.
۵۶- حکمران هرات، کامران‌ميرزا با تحريك عليه حکومت مرکزی ایران شورش کرده بود و حتی گاهی به مناطق دیگر ایران دست‌اندازی می‌کرد.
۵۷- پس از مرگ فتحعلي‌شاه، به پادشاهی رسید.
۵۸- معاهده ارزنةالروم میان دولت ایران و دولت بسته شد.
۵۹- ناپلئون با تزار روس عهدنامه را بست.
۶۰- نماینده ایران در مذاکرات ارزنةالروم دوم بود.

■ گزینه‌های مناسب را انتخاب کنید.

۶۱- کدام یک از مفاد عهدنامه مفصل نمی‌باشد؟

- ۱) قبول حکمیت نماینده انگلیس در اختلاف‌های مرزی ایران با روسیه
۲) خودداری از بستن قرارداد با روسیه یا هر دولت سومی که دشمن انگلیس باشد.
۳) برقراری و تحمیل حق کاپیتولاسیون (قضاوت کنسولی) بر ایران
۴) اگر دولت ثالثی به خاک ایران تعرض کند، انگلستان حتی‌المقدور از کمک به ایران خودداری نکند.
۶۲- رابطه علت و معلولی کدام یک از گزینه‌های زیر صحیح است؟

- ۱) منصرف‌شدن محمدشاه از محاصره هرات ← ناتوانی از رویارویی با انگلیس حمایت‌نشدن از جانب روس‌ها
۲) اشغال جزیره هرمز توسط انگلستان ← با هدف منصرف‌کردن ایران از تصرف هرات
۳) ضعف نادرشاه افشار در مقابل روس‌ها ← عامل شروع دور اول جنگ‌های ایران و روس
۴) عهدنامه گلستان ← ایران ملزم به پرداخت پنج میلیون تومان غرامت به روس‌ها شد.

۶۳- عهدنامه فین‌کن‌اشتاين و تيلسيت، به ترتیب میان کدام کشورها با یکدیگر بسته شد؟

- ۱) انگلستان - روسیه، فرانسه - ایران
۲) انگلستان - فرانسه، روسیه - ایران
۳) فرانسه - ایران، روسیه - فرانسه
۴) روسیه - فرانسه، ایران - انگلیس

۶۴- کدام مورد از مفاد قرارداد فین‌کن‌اشتاين است؟

- ۱) کمک فرانسه به ایران در جنگ با انگلستان
۲) اتحاد ایران با افغان‌ها و قبایل هرات و سمرقند و اعلان جنگ به انگلستان
۳) اجازه عبور از ایران به ناپلئون در صورت لشکرکشی او به هندوستان
۴) قبول حکمیت فرانسه در اختلافات مرزی با روسیه

۶۵- عهدنامه مجمل و مفصل مربوط به دوران سلطنت کدام شاه قاجار بود؟

- ۱) ناصرالدین‌شاه
۲) محمدشاه
۳) آقامحمدخان
۴) فتحعلي‌شاه

■ به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ۶۶- فتحعلي‌شاه برای جبران ناکامی‌های خود در پایان جنگ‌های ایران و روسیه، چه کرد؟
۶۷- علت عقب‌نشینی روس‌ها در دوره نادرشاه چه بود؟
۶۸- در کدام عهدنامه، روسیه نیابت سلطنت عباس‌ميرزا را در ایران به رسمیت شناخت؟
۶۹- ملا احمد نراقی و برخی از علمای ایران چه اقدامی علیه روس‌ها انجام دادند؟
۷۰- بزرگ‌ترین محرک ملی در جریان جنگ‌های ایران و روسیه چه چیزی بود؟

■ تعریف اصطلاحات مفاهیم تاریخی

۷۱- کاپیتولاسیون:

۷۲- ایل قاجار:

۷۳- به نظر شما چرا انگلیسی‌ها ایران را از محاصره و تصرف هرات بازداشتند؟

۷۴- به نظر شما چرا در هر دو دوره از جنگ‌های ایران و روس، ایران شکست خورد؟

۷۵- به نظر شما علت علاقه‌مندی انگلستان به نفوذ در دربار ایران چه بود؟

۷۶- به نظر شما چرا انگلستان، کمی پس از بسته‌شدن عهدنامه مفصل، مستشاران خود را از ارتش ایران فراخواند؟

■ مقایسه پدیده‌های تاریخی

۷۷- سیاست فرانسه و انگلیس در قبال درخواست کمک ایران به هنگام جنگ با روسیه را با یکدیگر مقایسه کنید.

۷۸- زمینه‌های آغاز دور اول و دور دوم جنگ‌های ایران و روس را با یکدیگر قیاس کنید.

■ توصیف، فهرست و طبقه‌بندی اجزا یا ویژگی‌های پدیده‌های تاریخی

۷۹- دو تن از عالمانی که مقیم عتبات عالیات بودند و علیه روس‌ها فتوای جهاد دادند را نام ببرید.

۸۰- کارگزاران ایران در برابر نزاع با کشورهای استعماری، به جای تکیه‌کردن به قدرت و بسیج مردمی به چه عاملی امیدوار بودند؟

۸۱- هجوم سیاسی - نظامی دولت‌های استعمارگر اروپایی موجب چه شد؟

۸۲- چرا محمدشاه اقدام به محاصره هرات کرد؟

۸۳- چرا نادرشاه افشار میانه خوبی با قاجارها نداشت؟

۸۴- محمدشاه پس از سرکوب مدعیان سلطنت دست به چه اقدامی زد؟

■ کاربست شواهد و مدارک تاریخی

با توجه به تصویر زیر به سؤالات پاسخ دهید.

۸۵- دو نمونه از شهرهای مهمی که ایران در معاهده گلستان به روس‌ها واگذار کرد را نام ببرید.

۸۶- با توجه به متن کتاب و تصویر فوق، مرز تعیین‌شده در معاهده ترکمانچای را ذکر کنید.

■ با توجه به متن زیر به سؤالات پاسخ دهید.

بسم الله الرحمن الرحيم

ای مسلمانان! بر همه شما واجب است که در برابر تجاوز کفار روس که به بلاد اسلامی تاخته‌اند، قیام کنید. این دفاع واجب عینی است، زیرا کفار به جان و مال و ناموس مسلمانان تجاوز کرده‌اند. هر کس در این راه قدم بردارد، مجاهد فی سبیل الله است و هر کس در این راه کشته شود، در زمره شهداست. سکوت و ترک مقابله با این تجاوز موجب سخط الهی خواهد بود و هیچ عذری در پیشگاه خداوند پذیرفته نیست.

فتوای جهاد آیت الله سید محمدهاشم مجاهد

۸۷- این حکم مربوط به کدام دوره از جنگ‌های ایران و روس است؟

۸۸- متن مذکور براساس کدام قواعد قرآنی و اسلامی است که علمای دین برای مبارزه با نفوذ بیگانگان و مخالفت با سلطه استعماری از آن‌ها استفاده می‌کردند؟ (یک مورد)

■ تشریحی (علل، دلایل، آثار، نتایج و پیامدهای تاریخی)

۸۹- دو مورد از دلایل بروز دور دوم جنگ‌های ایران و روس را بیان کنید.

۹۰- تحمیل برقراری حق کاپیتولاسیون توسط روسیه در ایران چه معنی داشت؟

۹۱- مفاد عهدنامه ارزنه‌الروم دوم چه بود؟ (دو مورد)

۹۲- چه نتایجی از جنگ‌های ایران و روس می‌توان گرفت؟ (دو مورد)

۹۳- دو نمونه از اقدامات انگلیس برای جلوگیری از محاصره هرات توسط محمدشاه را بیان کنید.

۹۴- چگونگی به قدرت رسیدن قاجارها را توضیح دهید.

۹۵- چرا روس‌ها از تمرکز ایران بر سر مسئله لشکرکشی به هرات نفع می‌بردند؟

۹۶- زمینه‌های اصلی قرارداد فین‌کن‌اشتاین چه بود؟ تعهدات طرفین به یکدیگر چه بود؟

با توجه به این‌که «سؤال‌های امتحانی طبقه‌بندی‌شده» لایه‌لای درس‌نامه قرار گرفته و در همان‌جا آدرس پاسخ سؤال داده شده است، برای جلوگیری از اضافه‌گویی بی‌مورد، برای این سؤالات پاسخ‌نامه‌ای در کتاب قرار نگرفته است.

- ۴۵.** نادرست؛ عهدنامهٔ مجمل به تاریخ ۱۱۸۷ شمسی و عهدنامهٔ مفصل به تاریخ ۱۱۹۰ شمسی میان ایران و انگلستان منعقد شد.
- ۴۶.** نادرست؛ نمایندهٔ ایران در این مذاکره که در نهایت به عهدنامهٔ ارزنةالروم منجر شد، میرزاتقی‌خان امیرنظام، مشهور به امیرکبیر بود.
- ۴۷.** نادرست. با مرگ کریم‌خان زند، آقامحمدخان (بنیان‌گذار سلسلهٔ قاجاریه) از دربار او گریخت و سرانجام با غلبه بر لطفعلی‌خان زند، آخرین فرمانروای زند، حکومت را در کشور به دست گرفت.
- ۴۸.** درست
- ۴۹.** نادرست؛ آقامحمدخان موفق شد تا روس‌ها را به عقب براند و شهر تفلیس را از آنان پس بگیرد.
- ۵۰.** درست
- ۵۱.** مورد (۳) فین‌کن‌اشتاین
- ۵۲.** مورد (۱) ترکمانچای
- ۵۳.** مورد (۲) مُفَصَّل
- ۵۴.** مورد (۵) ارزنةالروم
- ۵۵.** عباس‌میرزا
- ۵۶.** انگلیسی‌ها
- ۵۷.** محمدمیرزا
- خواستون باشه:** عباس‌میرزا ولیعهد فتحعلی‌شاه بود، اما زودتر از پدرش فوت کرد و به همین دلیل فرزندش محمدمیرزا (نوهٔ فتحعلی‌شاه) ولیعهد و جانشین پدر بزرگش شد.
- ۵۸.** عثمانی
- ۵۹.** تیلست
- ۶۰.** میرزاتقی‌خان فراهانی (یا امیرکبیر)
- ۶۱.** ۳ اعطای حق کاپیتولاسیون مربوط به عهدنامهٔ ترکمانچای است.
- ۶۲.** ۱ محمدشاه که توان مقابله با انگلیس را نداشت و از جانب روس‌ها حمایت نشد، از محاصرهٔ هرات منصرف شد.
- بررسی سایر گزینه‌ها:**
- ۲ جزیرهٔ خارک توسط انگلستان اشغال شد تا ایران را از تصرف هرات منصرف کند.
- ۳ اقتدار نظامی نادرشاه باعث عقب‌نشینی روس‌ها شد.
- ۴ عهدنامهٔ ترکمانچای ایران را متعهد به پرداخت پنج میلیون تومان غرامت به روسیه کرد.
- ۶۳.** ۳ فین‌کن‌اشتاین ← فرانسه و ایران
- ۶۴.** ۳ تیلست ← فرانسه و روسیه
- بررسی گزینه‌های نادرست:**
- ۱ کمک فرانسه به ایران در جنگ با روسیه
- ۲ اتحاد ایران با افغان‌ها و قبایل هرات و قندهار اعلان و جنگ به انگلستان قبول حکمیت انگلستان مربوط به قرارداد مفصل است.
- ۶۵.** ۴ فتحعلی‌شاه
- ۶۶.** توجه به شرق و بازپس‌گیری شهر هرات
- ۶۷.** اقتدار نظامی نادرشاه
- ۶۸.** عهدنامهٔ گلستان

۶۹. فتوای جهاد دادند.

۷۰. اعلام بسیج عمومی توسط علما (اعلام حکم جهاد توسط علما)

۷۱. کاپیتولاسیون یا قضاوت کنسولی به این معناست که اگر اتباع بیگانه (مانند روس‌ها در ایران) در کشوری که مقیم آن هستند مرتکب جرمی بشوند، باید در دادگاه‌های کشور خودشان مورد قضاوت قرار بگیرند و دادگاه‌های کشور مقیم حق رسیدگی به این دسته از اتباع را ندارند.

۷۲. ایل قاجار از ترکمانان بودند و در زمان مغولان به ایران کوچ کرد. هنگام تأسیس سلسلهٔ صفوی توسط شاه‌اسماعیل اول، ایل قاجار به یاری او پرداخت و در جرگه قزلباش‌ها درآمد.

۷۳. هرات دروازهٔ هندوستان قلمداد می‌شد و تصرف این شهر به دست ایران امکان به خطر افتادن هند توسط روسیه، به علت نفوذ این کشور در ایران، وجود داشت.

۷۴. ۱) خیانت دولت‌های خارجی مانند انگلیس و فرانسه که به تعهدات خود پایبند نبودند، ۲) بی‌کفایتی دربار و ضعف فتحعلی‌شاه علی‌رغم دلاوری‌های عباس‌میرزا، ۳) هم‌چنین کارگزاران ایران به جای تکیه کردن به قدرت مردم به پیمان با بیگانگان تکیه می‌کردند. (ذکر دو مورد کافی است.)

۷۵. ایران سد محکم و پلی به مستعمرات انگلستان در هندوستان بود.

۷۶. با هدف جلب دوستی دولت روسیه

۷۷. ۱) هر دو کشور بنا بر منفعت خودشان (انگلستان در حال رقابت با روسیه و فرانسه در حال جنگ با روسیه) عهدنامه‌هایی را برای کمک به ایران به منظور مقابله با روسیه بستند، اما در مقابل سازشی که با روسیه انجام دادند به تعهدات خود عمل نکردند.

۲) انگلستان نه‌تنها روابط دوستانه‌ای با دولت ایران برقرار نکرد، بلکه به منظور جلب دوستی دولت استعماری روسیه، مستشاران خود را از ارتش ایران فراخواند و از کمک به ایران خودداری کرد و داوری سفیر خود را در پیمان صلح ایران و روسیه، به ضرر ایران بر کشور ما تحمیل کرد. فرانسه نیز پس از آن‌که با تزار روس عهدنامه «تیلست» را بست، تعهدهای خود نسبت به ایران را زیر پا گذاشت. (ذکر یک مورد کافی است.)

۷۸. به قتل رسیدن آقامحمدخان قاجار، موجب هرج‌ومرج در نیروی نظامی ایران شد. پس از آن روسیه با حملات پی‌درپی، گرجستان و ایالت‌های دیگر را مورد تاخت و تاز قرار داد و باعث بروز دور اول جنگ‌های ایران و روس شد. دور دوم جنگ‌های ایران و روس به دلیل بدرفتاری روس‌ها با ساکنان ولایت‌هایی که طبق معاهدهٔ گلستان به آن کشور واگذار شده بود، شکل گرفت و هم‌چنین مبهم‌بودن تعیین خطوط مرزی در معاهدهٔ گلستان بین ایران و روسیه باعث دست‌درازی روس‌ها به خاک ایران از جمله اراضی اطراف ایروان و آذربایجان شد.

۷۹. آیت‌الله شیخ جعفر نجفی کاشف‌الغطاء و آیت‌الله سید محمد مجاهد

۸۰. به هم‌پیمانی با کشورهای خارجی امیدوار بودند.

۸۱. زمینه‌ساز بیداری اسلامی در ایران

۸۲. کامران‌میرزا، حاکم هرات دوباره نافرمانی کرد و به همین علت محمدشاه تصمیم گرفت هرات را محاصره کند.

۸۳. قاجارها مدافع حکومت قبل از نادرشاه افشار یعنی صفوی بودند.

۸۴. به قتل رساندن صدر اعظم خوش‌نام و شایستهٔ خود، میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام فراهانی

۸۵. شهر باکو و گنجه و شگی (ذکر دو مورد کافی است).

۸۶. مرز ایران و روسیه طبق معاهده ترکمانچای، رود ارس تعیین شد.

۸۷. دوره اول جنگ‌های ایران و روس

۸۸. قاعده نفی سبیل، جهاد، فتوا (یک مورد کفایت می‌کند).

۸۹. ۱) ناراضایتی و دادخواهی مردم از بدرفتاری روس‌ها با ساکنان ولایت‌هایی

که طبق معاهده گلستان به روسیه واگذار شده بود و ۲) مبهم‌بودن معاهده

گلستان در تعیین خطوط مرزی ایران و روسیه که منجر به دست‌درازی روس‌ها

به خاک ایران، از جمله نواحی اطراف ایروان و آذربایجان شد.

۹۰. هرگاه اتباع روسی در ایران مرتکب جرمی می‌شدند، دادگاه‌های ایران

حق رسیدگی نداشتند، بلکه مراجع قضایی دولت روسیه می‌بایست به آن جرم

رسیدگی می‌کردند.

۹۱. به موجب این عهدنامه: ایران از ادعاهای خود درباره بعضی مناطق، از

جمله سلیمانیه، دست برداشت. در مقابل، دولت عثمانی، حاکمیت ایران بر

خرمشهر و ساحل چپ اروندرود و نیز کشتی‌رانی در این رودخانه را به رسمیت

شناخت. دولت عثمانی متعهد شد که از آزار و اذیت زائران ایرانی عتبات عالیات

جلوگیری کند و تسهیلات لازم را برای بازرگانان کشور ما در آن سرزمین فراهم

کند. (دو مورد کفایت می‌کند).

۹۲. ۱) در مبارزه با یک قدرت خارجی نباید به قدرت دیگری اتکا جدی کرد.

۲) شکست اقتصادی، سیاسی و نظامی ایران که نتیجه روحیه خودباختگی در

حاکمان بود، بستر ورود مبلغین غربی و نفوذ فرهنگی در ایران را ایجاد کرد.

۳) بی‌اعتمادی کامل به اروپاییان و این که آن‌ها به هیچ وجه به قول خود پایبند

نیستند و فقط به منافع خود می‌اندیشند. ۴) مذاکراتی که طی این دو جنگ

انجام شد، برای سرگرم کردن ایرانیان و تأمین منافع دولت‌های استعمارگر بود.

صفحه ۲۶ (دو مورد کفایت می‌کند).

۹۳. ۱) انگلیس با کمک عوامل خود در دربار ایران تلاش کرد ایران را از

حمله به هرات بازدارد، ۲) اعلام قطع روابط ایران و انگلیس در پی اعتراض

محمدشاه به دخالت‌ها و تحریک‌های آشکار سفیر انگلیس، ۳) تهدید به جنگ

میان ایران و انگلیس و ۴) اشغال جزیره خارک و تهدید به پیشروی در خاک

ایران (دو مورد کفایت می‌کند).

۹۴. آقامحمدخان با مرگ کریم‌خان آقامحمدخان گریخت و با غلبه بر

لطفعلی‌خان زند (آخرین پادشاه زند)، سلسله قاجاریه را در تهران که روستایی

در نزدیکی ری بود بنیان‌گذاری کرد.

۹۵. زیرا با انگلستان رقابت داشتند و به خطر افتادن مستعمره‌های انگلیس

در هند را به مصلحت می‌دانست و هم‌چنین مشغول شدن ایران در جنگ هرات

را مایه فراموشی ایالت‌های از دست‌رفته شمالی توسط دولت ایران می‌دانستند.

۹۶. ناپلئون بناپارت، امپراتور فرانسه توان حمله به انگلستان را نداشت و به

همین منظور قصد داشت تا با تصرف مستعمره‌هایش، این کشور را شکست

دهد. مهم‌ترین مستعمره انگلستان، هندوستان بود که دسترسی به آن از طریق

ایران بود. - ناپلئون قرارداد فین‌کن‌اشتاین را با ایران بست و طبق آن: فرانسه

متعهد شد به ایران در جنگ با روسیه کمک می‌کند و در مقابل ایران نیز

متعهد شد برای حمله به متصرفات انگلیس در هند با افغان‌ها و قبایل هرات و

قندهار متحد شود و به انگلستان اعلان جنگ دهد. هم‌چنین اجازه عبور ارتش

ناپلئون از خاک ایران برای حمله به هند داده شود.